

Landbruks- og matdepartementet
Postboks 8007 Dep.,
0030 Oslo

Landbruks- og matdep.	
Saksnr.: 2004 / 1333	Doknr.: 31
Mottatt: 04 APR 2005	
Saksbehandler: ASR/DUR/CWE	Ark.: 636
Kod:	Avskr.:

Deres ref.:200401333-/CWE

J.nr. 202/05 pgr/åa

31.3.2005

Høring – Forslag til ny lov om planteforedlerrett

Det vises til brev fra LMD 12.01.05 angående høring av ny lov om planteforedlerrett der Genressursutvalg for planter er oppført som høringsinstans.

Genressursutvalg for planter er et rådgivende organ for genressursforvaltning på planteområdet, oppnevnt av Landbruks- og matdepartementet. Utvalget har også, på oppdrag fra LMD, ansvar for gjennomføring av vårt *Nasjonale program for bevaring og bruk av plantegenetiske ressurser for mat og landbruk* som omfatter en rekke konkrete tiltak og prosjekter på genressursområdet. Målsettingene for programmet og for utvalgets arbeid er å sikre bevaring og bruk av genetisk mangfold i nyttevekstene, med spesiell fokus på genetisk materiale med opphav i og / eller tilpasninger til norske forhold, og som av ulike årsaker står i fare for å forsvinne.

Utvalget er satt sammen av representanter fra norsk planteforedling (Graminor), organisasjoner for brukergrupper (Norges Bondelag og Det norske Hageselskap), fra forvaltning (Mattilsynet og Direktoratet for naturforvaltning) og forskning (Universitet for Miljø- og Biovitenskap, Universitetet i Tromsø og Planteforsk). Utvalgets sammensetning sikrer en bred og tverrfaglig kompetanse, helhetlige vurderinger av aktuelle tiltak og samarbeid og samordning i gjennomføring av genressursprogrammet.

Utvalgets sammensetning fører imidlertid også til at medlemmene i enkeltsaker vil ha ulike interesser og syn. Forslaget om ny lov om planteforedlerrett er en sak der brukere av plantemateriale, kommersielle foredlingselskaper og forskningsinstitusjoner har ulike interesser og kommer til ulike standpunkter. I tilfellet ny lov om planteforedlerrett er dette tydelig illustrert i den offentlige debatt som har foregått om saken.

Genressursutvalgets uttale er derfor en relativt kortfattet sammenfatning av generelle synspunkter som angår nasjonal genressursforvaltning og som utvalget står sammen om. De fleste av utvalgets medlemmer vil for øvrig la sine synspunkter komme til uttrykk via uttaler fra sine respektive institusjoner, og det er dermed ikke hensiktsmessig at en uttale fra utvalget redegjør nærmere for eventuelle flertalls- og mindretallsyn.

Fra Genressursutvalgets side synes det først og fremst å være to problemstillinger som lovutkastet bør vurderes i forhold til:

1. Vil loven gjøre det lettere eller vanskeligere å bevare det genetiske materialet av vår nasjonale beholdning av genetiske varianter av nyttevekstene?
2. Vil loven ha noen betydning for det internasjonale samarbeidet om bevaring, utveksling og bruk av plantegenetisk materiale?

Om bakgrunn for ny lov

Lovforslaget baserer seg på UPOV-konvensjonen av 1991, og innledningsvis har utvalget synspunkter på bakgrunnen for at loven foreslås. Genressursutvalget mener at planteforedling er en viktig og nødvendig forutsetning både for fortsatt utvikling av en bærekraftig matproduksjon, for næringsliv i distriktene og indirekte for bevaring av et variert genetisk mangfold. Mange samfunnsøkonomiske beregninger har vist at planteforedling for et land er en svært lønnsom virksomhet. For ytterligere å få stadfestet dette har Genressursutvalg for kulturplanter, sammen med Genressursrådet og de øvrige genressursutvalgene, tatt initiativ til en undersøkelse som skal bidra til å klarlegge verdien av nasjonale genressurser og nasjonal foredling.

Uten å foregripe konklusjonene i denne beregningen vil Genressursutvalget gi uttrykk for at planteforedling i Norge i mye større grad enn det det legges opp til i dag, burde være en offentlig oppgave med betydelige og stabile overføringer fra det offentlige. Planteforedling er en for viktig, og også lønnsom aktivitet, til at den skal overlates til markedsstyring i så stor grad som det legges opp til. Det kan anføres at offentlig finansiering av planteforedling er betydelig sterkere i mange industrialiserte land som Norge kan sammenligne seg med. Sterkere offentlig medvirkning i planteforedlingen ville langt på vei fjernet begrunnelsen for å innføre retningslinjene i UPOV-konvensjonen av 1991 i norsk planteforedlerrett.

Om forholdet til operativ genressursforvaltning i Norge

Så til spørsmålet om den konkrete bevaringen av våre nasjonale genressurser i relasjon til lovutkastet. Genressursutvalget har hovedfokus på bevaring og utnyttning av gamle sorter av nytteplantene, det vil si sorter som går ut av bruk og som ikke lenger tas vare på gjennom aktiv bruk, blant annet fordi de mister sin verdi i et kommersielt marked når de fortreges av nye sorter.

Den nye loven endrer så vidt vi kan se ikke på muligheten til å bevare slike sorter i offentlig eie (in public domain) og til å bruke sortene i ulike bruksområder, også i videre foredling. Arealgrensene vil også gjøre det mulig å formere opp sorter i små volumer selv om de er sortsbeskyttet.

Det synes som om lovutkastet er noe uklart når det gjelder muligheten til vegetativ oppformering f.eks. av jordbær og eple, i liten skala til egen hage. Det finnes både privatpersoner og offentlige institusjoner som ønsker å bevare og vedlikeholde store samlinger av sorter. Genressursutvalget oppfordrer til og tilrettelegger for slike samlinger og samarbeider med eierne om dette som et aktivt bevaringstiltak. Vi mener det må være tydelig at man ikke gjør noe ulovlig når beskyttede oppformerer i små kvanta.

Man kan videre frykte at et økt insitament til å beskytte sorter kan føre til at genmateriale som nå befinner seg i "public domain" blir omfattet av sortsbeskyttelse.

Dette synes i den nye loven å være ivaretatt ved at gamle sorter ikke kan sortsbeskyttes og at endringen i en sort må være vesentlig før den kan beskyttes.

Det er også positivt at en sortseier har plikt til å opplyse om opphavsmaterialet til en ny sort. Det er dog underlig at dette ikke er gjort til et krav for å få en sort godkjent. Utvalget er redd for at dette kan føre til at opplysningsplikten undergraves, og kan ikke se noen fornuftig grunn til at kravet om dette ikke settes som et vilkår for å få en sort godkjent. Dette er også viktig fordi det vil bidra til å klargjøre verdi og betydning av genetisk mangfold og av gammelt sortsmateriale.

Aktiv bevaring av rettsbeskyttede sorter i regi av offentlig genressursforvaltning blir aktuelt og påkrevet når en sort ikke lenger tas vare på av sortseier. Det skjer som regel når en sort ikke lenger etterspørres i markedet. Fram til nå har sortseier vært oppfordret til å levere frø av sorten til en offentlig genbank. For Norges vedkommende besørger aktiv ex-situ bevaring av frøformerte arter (f.eks. gras og korn) og potet av Nordisk Genbank mens vegetativt formerte arter (f.eks. jordbær og frukt) tas vare på i klonsamlinger nasjonalt i regi av Genressursutvalg for planter. Denne rutinen er imidlertid ikke nedfelt i noe regelverk og den følges ikke alltid opp. Genressursutvalget hadde derfor gjerne sett at en plikt til å deponere materiale av beskyttede sorter i NGB eller i nasjonale plantesamlinger etter nærmere regler og rutiner, ble nedfelt i lovverket.

Om forhold til internasjonalt samarbeid om genressurser

I internasjonal sammenheng har Norge gjennom lang tid vært en aktiv pådriver for å få opprettet bindende internasjonale avtaler på genressursområdet, og Norge har vært en troverdig brobygger for å finne kompromisser i interessekonflikter mellom I-land og U-land. Et konkret resultat av slike prosesser er ITPGRFA (International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture) som er et langt skritt i retning av å sikre tilgang på genmateriale til landenes planteforedling, og at verdiskapningen som følger av foredlingen skal deles på en solidarisk måte mellom foredler og land som stiller genmateriale til disposisjon. ITPGRFA sikrer også "farmers rights" som innebærer bønderes rettigheter til å kunne benytte egenprodusert formeringsmateriale.

UPOV-konvensjonen av 1991 innebærer en begrensning av "farmers rights" og en styrking av immaterielle rettigheter til genmateriale. De foreslåtte endringene i lov om planteforedlerrett kan derfor bli oppfattet å stå i motstrid til Norges standpunkter i de nevnte forhandlingene. Selv om ITPGRFA er ferdigforhandlet vil gjennomføringen kreve mye diplomati, og det vil være viktig å vurdere innføring av ny lov i Norge i forhold til våre ambisjoner i internasjonale forhandlinger og prosesser.

Vårt lands foredling vil i et langsiktig perspektiv være avhengig av tilgang på genmateriale utenfra, og et internasjonalt klima som legger minst mulig begrensninger på utveksling av materiale vil være fordelaktig.

Oppsummering

Oppsummert beklager Genressursutvalget at norsk planteforedling i så sterk grad ser ut til å bli underlagt markedsstyring og avhengighet av inntekter fra markedet. Genressursutvalget ønsker imidlertid en sterk norsk planteforedling og gitt en utvikling med nedtrapping av offentlig tilskudd til planteforedling, ser utvalget behov for et lovverk som sikrer inntekter fra markedet.

Genressursutvalget mener at det framlagte forslaget til ny lov om panteforedling i liten grad påvirker nasjonal genressursforvaltning og mulighetene til å gjennomføre tiltak for bevaring og bruk av nasjonale genressurser.

Genressursutvalget vil imidlertid be lovgiver vurdere nøye i hvilken grad endringene kan påvirke målene for internasjonal genressursforvaltning og Norges rolle som brobygger i slike prosesser.

Med hilsen

Even Bratberg (Sign.)
(utvalgsleder)

Åsmund Asdal
(sekretariatsleder)